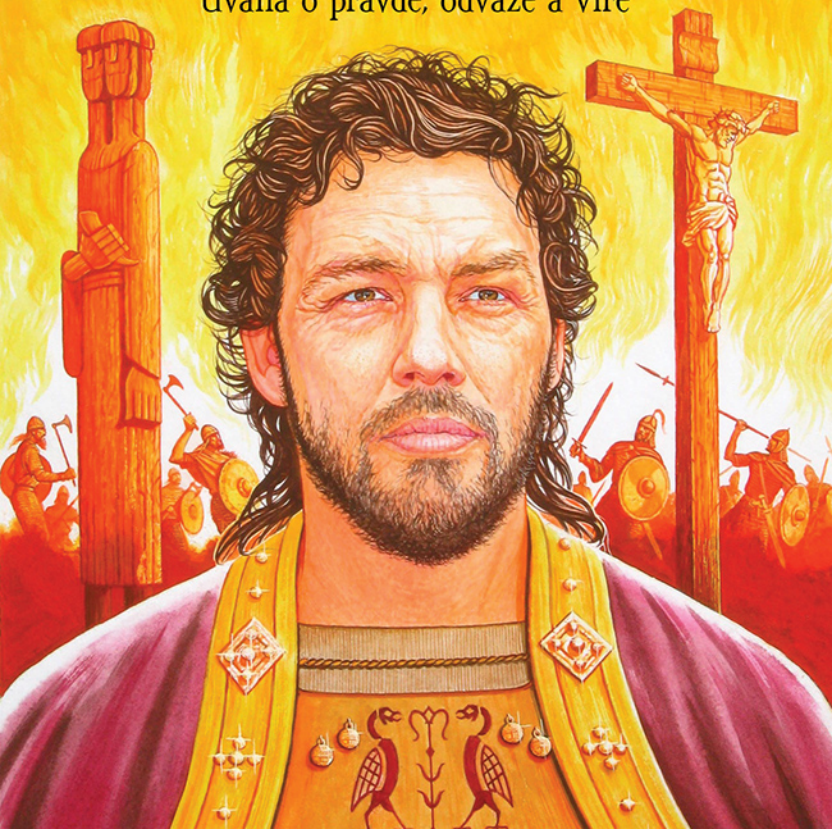

MIROSLAV HOUŠKA a PETR MÜLLER

TAJEMSTVÍ

14 KNÍŽAT A JEJICH KŘTU V ROCE 845

Úvaha o pravdě, odvaze a víře

TRITON
Praha / Kroměříž

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Houška, Miroslav

Tajemství 14 knížat a jejich křtu v roce 845 : úvaha o pravdě,
odvaze a víře / Miroslav Houška a Petr Müller. -- Vydání první. --
V Praze : Stanislav Juhaňák - Triton, 2016
ISBN 978-80-7553-173-5

929.732 * 27-558.3 * 930.2 * 94(437.3)

- knížata -- Česko -- 9. století

- křest

- historické prameny

- Česko -- dějiny

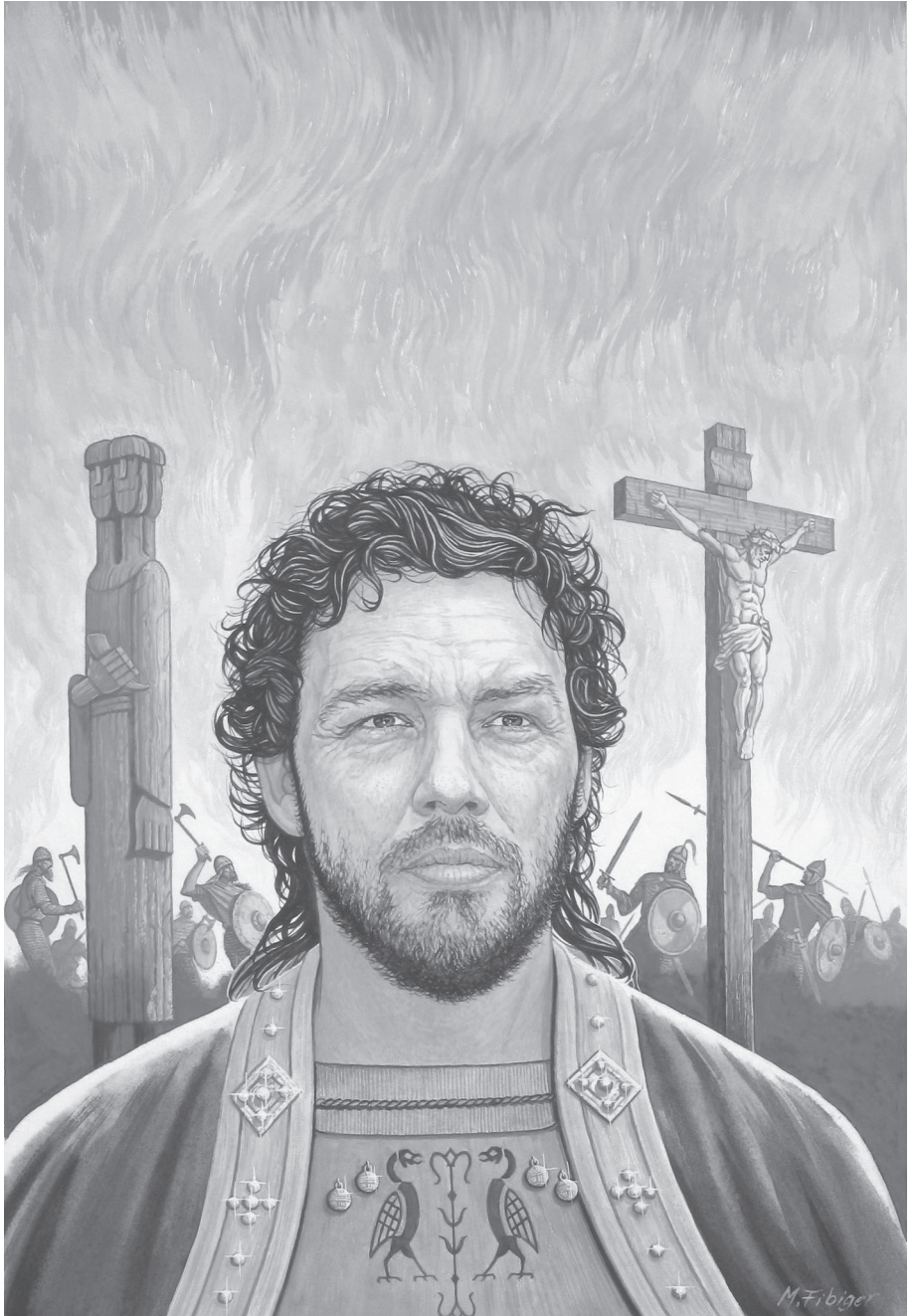
- úvahy

94(437) - Dějiny Česka a Slovenska [8]

MIROSLAV HOUŠKA a PETR MÜLLER

TAJEMSTVÍ

14 KNÍŽAT A JEJICH KŘTU V ROCE 845

M. Fibiger

MIROSLAV HOUŠKA a PETR MÜLLER

TAJEMSTVÍ

14 KNÍŽAT A JEJICH KŘTU V ROCE 845

Úvaha o pravdě, odvaze a víře

Stanislav Juhaňák – TRITON

TAJEMSTVÍ 14 KNÍŽAT A JEJICH KŘTU V ROCE 845

Úvaha o pravdě, odvaze a víře

Miroslav Houška, Petr Müller

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována a ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

© Miroslav Houška, 2016

© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2016

Cover & illustrations © Milan Fibiger, 2016

Cover design © Dagmar Krásná, 2016

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,

Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,

www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7553-173-5

Pro ty, kteří mají rádi historii a překvapení

Prolog

„Přemysl, naplniv už dny, když ustanovil práva zákona, byl vzat k zeti Cereřinu¹, ježž zažíva ctil jako boha. Po něm Nezamysl nastoupil vládu. Když toho smrt uchvátila, Mnata dostal odznaky knížecí. Když sešel z toho světa, Vojen se ujal kormidla vlády. Po jeho dožití Vnislav řídil knížectví. Když jeho život přetrhly Sudičky, Křesomysl byl posazen na výsosť trůnu. Když byl vyrván světu, Neklan se zmocnil knížecího křesla. Když od něho život odstoupil, Hostivít na trůn nastoupil. O životě a stejně i o smrti těchto knížat se mlčí...

Hostivít zplodil Bořivoje, jenž první z knížat byl pokřtěn od ctihodného Metoděje, biskupa moravského, za časů císaře Arnulfa a krále moravského Svatopluka.“

Kosmova kronika česká²

Úvod

Za prvního historicky doloženého knížete a Přemyslovce na českém území je oficiální historií považován Bořivoj, který se měl narodit v letech 852–853, knížetem se stát v roce 872 a zemřít mezi roky 888–890. O jeho předchůdcích se buď „mlčí“, nebo je zastáván názor, že jde o mýty či pověsti, nebo že část z nich je vymyšlena a pro zbylé neexistují žádné důkazy³, nebo jsou vymyšleni úplně všichni⁴.

Tato práce je úvahou, zamyšlením nad veřejnosti dostupnými písemnými prameny, nad detaily, které směřují k tomu, že již před Bořivojem žil kníže, který není mýtus, nebyl vymyšlen, existují o něm důkazy a neměli bychom o něm mlčet.

A že některé události v českých dějinách byly možná úplně jinak, než si myslíme.

Křest 14 knížat

„Ludvík čtrnácti z knížat Čechů, kteří žádali o přijetí křesťanského náboženství, vyhověl a v oktávě Epifanie je přikázal pokřtít.“

V úterý 13. 1. 845 (tj. v oktávě Epifanie), tedy v době před Bořivojovým narozením, bylo, pravděpodobně ve východofranském Regensburgu (Řezně), pokřtěno 14 českých knížat. Tato událost je písemně doložena (viz výše) v tzv. *Fuldských letopisech*⁵. Jména knížat nejsou známá. Stejně tak místa, ze kterých přijela. Ani jejich vzájemné vztahy. O skutečném motivu jejich jednání existují pouze dohady.

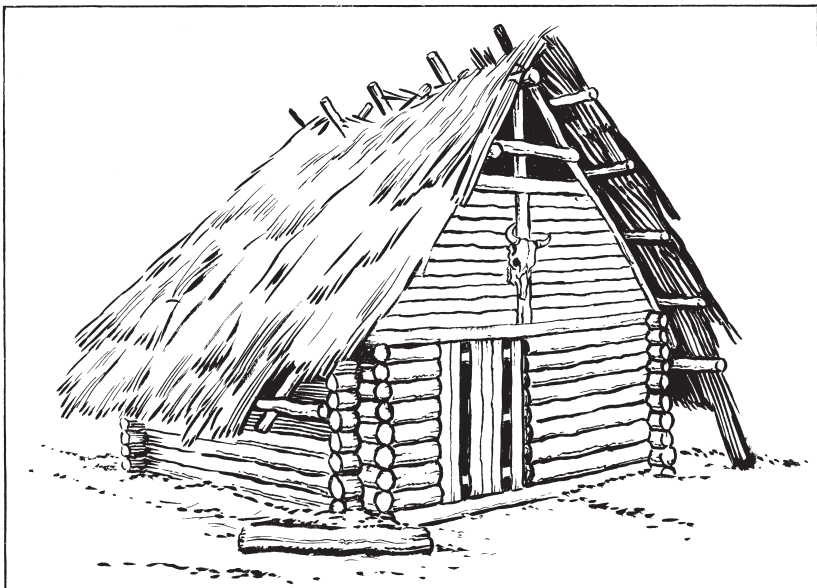
V oficiální historii panuje názor, že v tomto období si byla knížata rovna, o podstatných věcech jednala, sněmovala a neexistoval jeden „hlavní“ kníže. V této konkrétní situaci zjednodušeně z toho důvodu, že jinak by se nechal pokřtít pouze jediný kníže, který by zařídil křest podřízených velmožů⁶.

A my se domníváme, že tomu tak nebylo.

Prostředí

Zkusme si zjednodušeně představit tehdejší svět.

Území Čech z naprosté většiny pokrývají lesy či spíše pralesy, v nichž žije velké množství zvířat a ptáků. Mnoho jich je dravých a lidem nebezpečných. Z lesů se vinou dnes již mnohdy zcela neznámé intenzivní zvuky, pachy a vůně. Lidé žijí převážně v osadách tvořených tzv. polozemnicemi – chatami čtvercového půdorysu nevelkých rozměrů (3,5–4 m), částečně zahloubených do země, s roubenými nebo vyplétanými stěnami, jež byly omítnuty mazanicí.

Lidé žijí v osadách tvořených polozemnicemi.

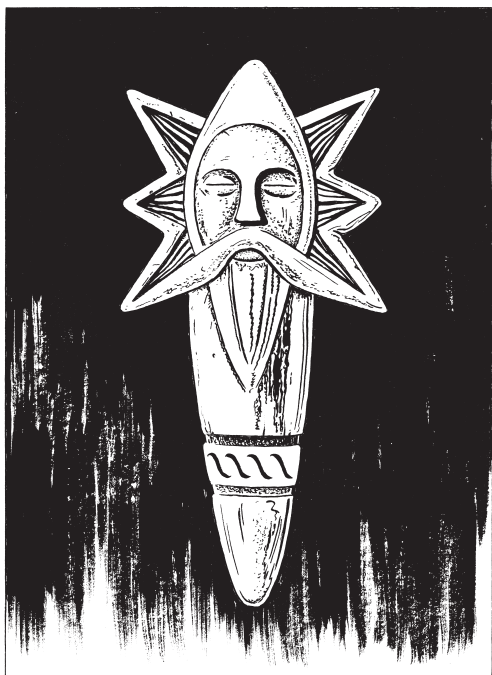
Cesta vede „přes temný a nebezpečný les“, v němž podle domněnek lidí žijí nadpřirozené bytosti. Neexistují dlážděné cesty, ale „vyježděné a vyšlapané“ stezky.

Sněhové závěje či jarní povodeň cestování na dlouhou dobu zabrání. Přes řeku je třeba najít brod. Obyvatelé se věnují hrnčířství, kovářství, pěstování obilí, pastevectví. Hlavním bohatstvím jsou dobytek, les a pastviny, které k osadě přísluší. „Domácí“ práce vykonávají ženy a otroci. Koně mají jen ti nejbohatší. Jakékoliv cestování na delší vzdálenosti je velmi náročné, předpokládá opustit osadu a rodinu na delší dobu a je nebezpečné už jen díky přírodě, zvířatům a klimatickým podmínkám. A o to více v případě, že se blíží válka.

Vzhledem ke vzdálenosti osad a neexistenci jakéhokoliv „umělého osvětlení“ jsou noci velmi temné. Měsíc se zdá větší a jeho jas je mnohem vyšší. Úplňky tak mají na lidskou psychiku podstatně vyšší dopad než v současnosti.

V Čechách dosud neexistuje jediný křesťanský kostel nebo dokonce klášter⁷. Lidé věří v pohanské bohy.

Provádějí rituály na jejich počest, obětují. Vedle pravidelných obřadů vedoucích k uctění bohů se konají i velké slavnosti, jejichž datum bývá stanoveno buď losem, nebo – a to většinou – je navázáno na určitý význam-

Perun - slovanský bůh bouře, hromu a blesku

ný rytmus roku, např. zimní nebo letní slunovrat, příchod jara nebo podzimní sklizeň. Zásadním určujícím faktorem je tedy roční pohyb Slunce. Hlavním smyslem slavností je zejména víra v jejich hospodářskou prospěšnost, neboť Slované věří, že právě touto cestou dosáhnou lepší úrody, větší porodnosti zvířat a že celkově budou schopni ovládnout, respektive alespoň ovlivnit, přírodní zákony.⁸

Vydat se do cizí, nepřátelské země drsnou přírodou a v čase největší zimy, aby fakticky došlo ke zradě starodávné víry předků a uctívaných bohů, to nepochybně vyžaduje velkou odvalu a opravdu velmi vážný důvod.

Křest

Slovo „křtít“ je překladem řeckého *baptizein*, jež znamená „namočit, ponořit“. Křesťanský křest ve vodě je vnějším symbolem toho, že se křtěný *úplně, bez výhrad a bezpodmínečně* zasvětil skrze Ježíše Krista Bohu, aby činil Boží vůli.

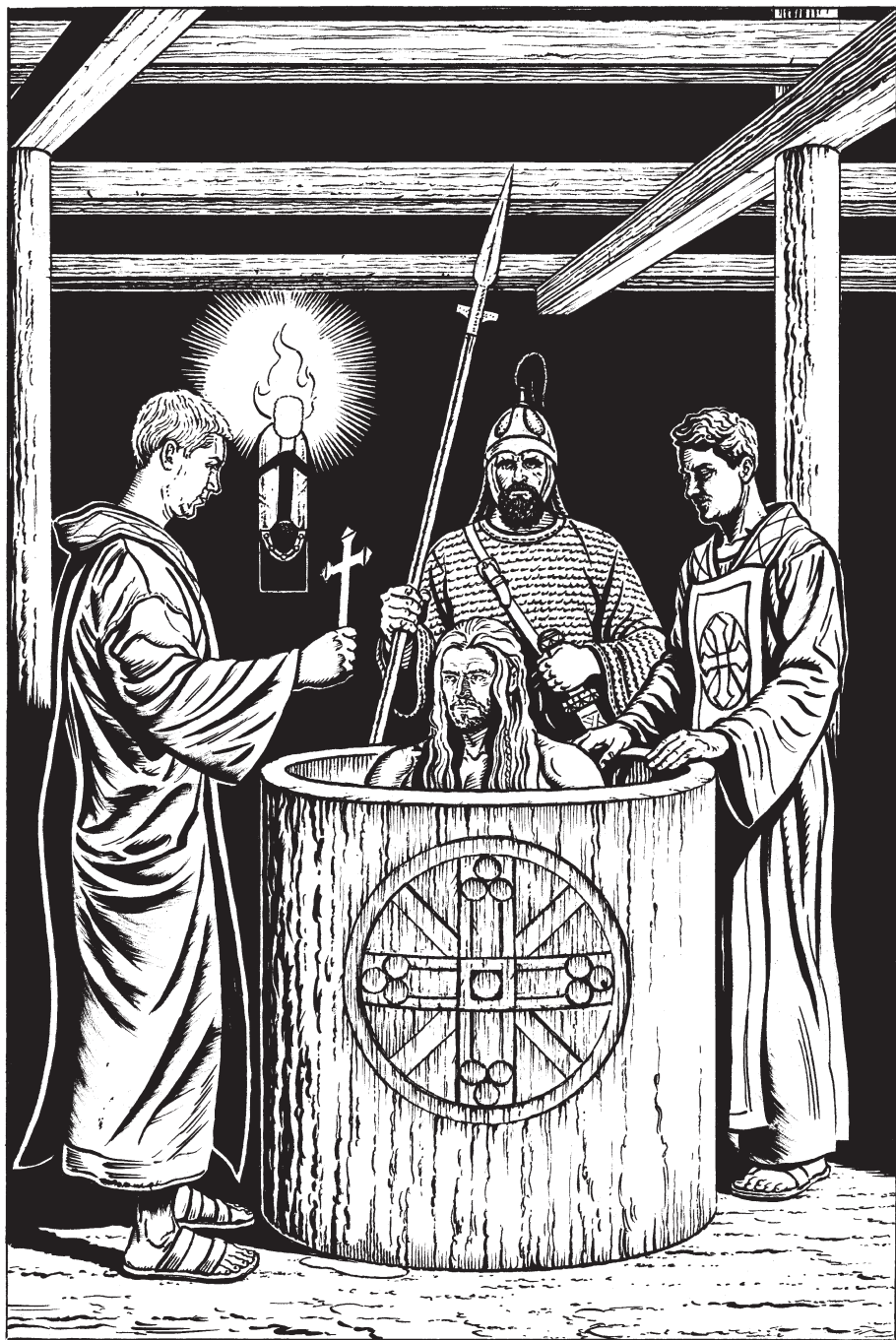
V prvních stoletích křesťanství (až do 12. století) probíhalo křtěním ponořováním do vody, ať už v řece, domácí lázni nebo jiném vodním zdroji. Během tohoto ponořování byla pronášena křestní formule – nejstarší křestní formule hovoří o křtěním „ve jménu Pána Ježíše“, s rozvojem teologických představ o Svaté Trojici se však záhy začalo používat „ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého“. Tato změna ve křtu byla provázána změnou v počtu ponoření do vody – zvýšilo se na 3 přímo za sebou následující ponory. Vedle ponořování byl adept pomazán olejem (před křtem, po křtu, nebo před ním i po něm). Po křtu následovala účast na eucharistii (památka poslední večeře Páně). Typickým obdobím, kdy se křty odehrávaly, byly Velikonoce. Křest v křesťanském výkladu smývá hříchy, čímž obnovuje společenství křtěnce s Bohem a otevírá mu cestu ke spáse. Křtěnec se symbolicky připodobňuje k Ježíši sestupujícímu do hrobu a posléze vstávajícímu z mrtvých k novému životu. Po 4. století, kdy se křesťanství dostalo veřejného uznání, se postupem času etabloval

katechumenát, tedy proces, popřípadě doba, po kterou je uchazeč připravován na křest, především vzděláván v základech křesťanské vírouky, což posléze při křtu osvědčuje recitací vyznání víry. V závěru katechumenátu podstupoval katechumen křestní exorcismy, které z něj vymítaly ducha zla, aby jej připravily na naplnění Duchem svatým. Tyto exorcismy jsou založeny na představě, že člověk je před přijetím křtu pod nadvládou zlých sil, z jejichž područí je třeba se vymanit. Od 4. století se taktéž užívala ke křtění baptisteria, stavba s centrálním půdorysem, v jejímž středu se nachází vodní nádrž, kde se konalo ponořování. Při křtu asistovali jáhni, popř. jáhenky. Křtěnec se po ponoření oblékal do bílého oděvu na znamení očištění od hříchu⁹.

Zkusme si představit muže, lovce a válečníka, nejspíše zjizveného od zranění z boje nebo z lovu, který stejně jako ostatní členové jeho rodiny neumí číst a psát a pochází z prostředí, kde většina obyvatel žije v dřevěné chatě vymazané hlínou, jak dobrovolně a trpělivě studuje, v cizí zemi a v cizí řeči, základy naprosto odlišné víry, než dosud vyznával, a poté toto vyznání víry veřejně recituje. Že tento muž „bez mrknutí oka“ respektuje jáhny či dokonce jáhenky zcela odlišných postav, kteří nikdy v životě s nikým nebojovali. A že se následně obléká do čistého bílého oděvu.

Taková představa je velmi obtížná a ještě obtížnější je uvěřit, že při tom nedošlo k žádnému konfliktu či nedorozumění. Je proto vysoce pravděpodobné, že v případě 14 knížat byl obřad „minimalizován“. Křest tedy neproběhl podle ustálených pravidel a neproběhl zřejmě ani při žádné vhodné příležitosti.

Neregulérnost a výjimečnost křtu dokládá také zápis ve *Fuldských letopisech*, kde obvykle není uvedeno přesné datum dané události, ale v tomto případě byl učiněn přesný opak. *Fuldské letopisy* se zmiňují přímo o 13. 1. 845 a rovněž uvádějí, že se tak stalo na příkaz Ludvíka II. Němce¹⁰, vydaný vůči biskupovi, což naznačuje, že biskup byl v této záležitosti nucen ke spěchu a nemohl dodržet všechna užívaná kanonická pravidla.

Křest zřejmě neproběhl podle ustálených pravidel...

M. Fibiger

Knížata svůj křest pravděpodobně nemyslela vážně, neboť by „*pro potřeby své nové víry měla stavět kostely. Avšak archeologové na území Čech stopy po žádných kostelech z prvních dvou třetin devátého století neznají.*“¹¹

Mezi historiky panuje názor, že ze strany 14 knížat to byl dobrovolný křest, ke kterému došlo na základě jejich iniciativy, a to, co je k tomu motivovalo, byla porážka Obodritů Ludvíkem v srpnu 844¹², resp. obava z rozsáhlé ofenzivy Ludvika Němce proti Slovanům¹³, tedy obava z ohrožení jejich území (a životů) vpádem franských vojsk.

V dějinách světa jsou útok, válka a násilí bohužel zcela běžnou věcí. Dobrovolné přijetí křtu celým jedním kmenem je ale zcela výjimečné a neobvyklé.

Obodrité

Obodrité byli kmenovým svazem Polabských Slovanů. V raném středověku sídlili v oblasti mezi řekou Labe a Baltským mořem, tedy zhruba v oblasti dnešní SRN, spolkové země Meklenbursko-Přední Pomořansko.

Země byla v roce 844 rovněž rozdělena na knížectví. Jeden z knížat se z našeho pohledu jeví důležitější než ostatní. Kníže Gostimysl (též Gostomysl nebo Gestimulus) byl podle legendy¹⁴ otcem muže, který je jako svatý Ivan považován za prvního poustevníka na našem území. Oba se účastnili bitvy s Ludvíkem v roce 844. Gostimysl padl, syn (stále postupujeme v intencích legend) odmítl nastoupit na trůn, odešel (nebo jako zajatec byl poslán) do korvejského kláštera v Sasku a poté se rozhodl pro poustevnický život v Čechách, kde byl v té době knížetem Neklan. Seznámil se s knížetem Bořivojem, který si s ním vytvořil bližší vztah, pravidelně se s ním scházel a po jeho smrti (882–890) jej s poctami pohřbil.¹⁵ Ivan žil v dnešním Svatém Janu pod Skalou v okrese Beroun. Fakticky jistě je ale pouze to, že byl proveden antropologický prů-

zkum kosterních ostatků nalezených v kryptě kostela, a podle něho pozůstatky patřily muži zralého věku, robustní postavy, trpícího pseudodnou, což by svědčilo o trvalém životu ve vlhkém jeskynním prostředí. Stáří ostatků bylo datováno do 9. až 11. století.¹⁶

Vzdálenost mezi okrajem obodritského území a územím dnešní Plzně a dnešní Prahy se (vzdušnou čarou) pohybuje cca mezi 325–350 km. V souvislosti s politickou potřebou Čechů mít povědomí o politickém dění „v sousedství“ můžeme předpokládat, že byli v zemi Obodritů pravděpodobně čeští zvědové, kteří po bitvě spěchali informovat (některá) knížata, ale i kdyby ne, pak prostřednictvím posílů a možná i uprchlíků dorazila zpráva o bitvě na území Čech během několika týdnů (tj. v září 844).

To, že česká knížata dostala z porážky kmene žijícího několik set kilometrů daleko takový strach, až začala organizovat svůj křest, se zdá být obtížně uvěřitelné.

Připusťme ale, že tomu tak skutečně bylo. Z dnešního pohledu a za použití moderní terminologie by tedy uskutečnění křtu předpokládalo:

Svatý Ivan - nejen poustevník, ale i bojovník?

1. potvrzené informace o porážce Obodritů, resp. chystané ofenzivě proti Slovanům, rozšířené mezi všechna knížata;
2. „zkontaktování“ Ludvíka Němce, resp. jemu odpovědného „aparátu“;
3. dojednání data příjezdu knížat do Řezna (jak v Řeznu, tak mezi knížaty navzájem) tak, aby byl biskup přítomen a „měl čas“;
4. zajištění ubytování knížat a jejich doprovodu. A to vše za odměnu (přijatelnou pro obě strany).

Pravděpodobně by došlo k dohodě o rozdělení této odměny na (max.) 14 dílů, k dohodě o místě jejího shromáždění a nepochybně k jejímu převozu dlouhou cestou, z větší části nepřátelským územím.

Za situace, kdy Ludvík Němec krátce předtím porazil Obodrity a má tedy za sebou vojenský úspěch a připravenou armádu.

I když připustíme existenci jízdních posílů apod., kteří pendlují mezi knížaty navzájem a mezi knížaty a Řeznem, tak výše uvedené nakonec předpokládá jednoho „hlavního“ člověka. Člověka, který (za)řídí, (z)organizuje/zprostředkovává, který ovládá cizí jazyk či dokonce jazyky atd. a jehož současně všichni ostatní respektují.

Organizátora. Autoritu.

Jediného knížete.

14 českých

Proč bylo knížat právě 14? A byla opravdu česká?

Podle převládajícího názoru historiků¹⁷ český prostor nebyl v 9. století homogenní entitou, nýbrž územím, nad nímž uplatňovalo moc několik knížectví. Jednalo se o území Doudlebů, Čechů, Lučanů, Hbanů, Sedličanů, Lemúzů, Děčanů, Litoměřců, Pšovanů, Charvátů, Zličanů, Tuhošťů, Záhvozdánů. V tomto smyslu nepanuje mezi českými historiky shoda o tom, zda šlo o jednotlivé kmeny, které byly vnímány v zahraničí jako jediný kmen „Bohemani“, či zda se jednalo o několik odnoží kmene Čechů (D. Třeštík).

Ale ani jedno (a ani existence všech výše citovaných kmenů, resp. území) však nebylo doposud spolehlivě prokázáno.

*Geograf Bavorský*¹⁸ hovoří o existenci 15 měst v českém prostoru („Beheimare, kde je 15 hradských obcí“) a z toho se dovozuje, že každé město (resp. území) mělo svého knížete. Tak by tedy přicházela v úvahu myšlenka, že český prostor byl spravován 15 knížaty. *Geograf* však neuvádí žádný další kmen. Jako první se nabízí závěr, že se mezi sebou dohodlo 14 knížat ze 14 míst a patnáctý byl proti. Historici se domnívají, že o tom, že se knížata dají pokřtít, pravděpodobně rozhodl sněm.¹⁹

To, že se mezi sebou dohodne 14 pohanských knížat z různých kmenů a různých území a jen jediný je proti, je u takového obřadu, jakým je křest v cizí zemi, a tak zásadní věcí, jakou je přijetí křesťanství pohany, velmi nepravděpodobné. A to i v případě hrozícího útoku. Nemohlo být přesně známo, jak rozsáhlý útok bude, jaká zasáhne území atd. Určitě musel mít kníže důvod se domnívat – případně ho musela mít knížata (ať už kvůli vzdálenosti svého území nebo jeho terénu, atd.) –, že se jich příliš nedotkne. A to platí dvojnásobně, pokud by šlo o různé kmeny.

Mysleme na hustotu a rozsah zalesnění území Čech a obtížnost cesty „kamkoliv“ v zimním, ale i (podle počasí) jarním a podzimním období, současně myslíme na stabilní ohraničení určitých území přírodními podmínkami (řeky bez mostů, hory apod.) a dále na (malý) rozsah vzdělanosti a kulturní úrovně většinové populace, která zřejmě dávala přednost rychlým a jednoduchým řešením před „dlouhými řeči“.

To je celkově prostředí, ve kterém je obtížná komunikace, dohoda na čemkoliv a snaha prosadit něco nového. Velmi snadno také může dojít ke konfliktu, při kterém se „vytahují sekery“.

Velice snadno může dojít ke konfliktu, při kterém se vytahují sekery...